

Karol Kubicki

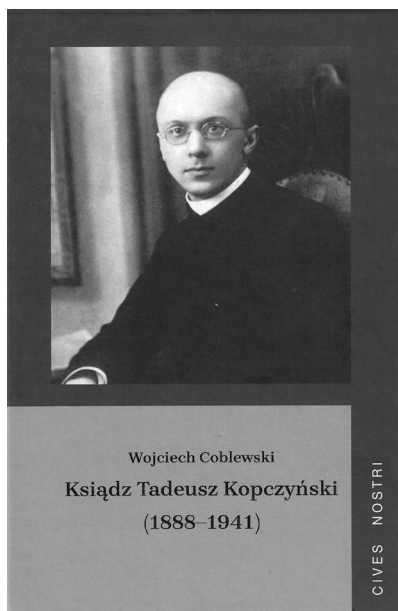
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0002-7970-8372>

Wojciech Coblewski, *Ksiądz Tadeusz Kopczyński (1888–1941)*¹

Leszno spośród miast Wielkopolski, ale również kraju wydaje się ośrodkiem przodującym w utrwalaniu pamięci o swoich zasłużonych obywatelach. Dzieje się tak nie tylko za sprawą dwukrotnie już wydanego *Słownika biograficznego Leszna*, w którego nowszej, dwutomowej wersji zaprezentowano 517 życiorysów², czy materiałów publikowanych na łamach „Rocznika Leszczyńskiego”, ale także dzięki ukazującej się od 2015 r. serii wydawniczej Cives Nostri. Staraniem Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Grochowiaka i Urzędu Miasta Leszna pod redakcją Piotra Józwiaka publikowane są monografie poszczególnych postaci związanych z historią miasta. Na początku 2023 r. miała miejsce promocja 22 już tomu, prezentującego tym razem biografię ks. Tadeusza Kopczyńskiego (1888–1941), kapłana i społecznika, męczennika II wojny światowej.

Tadeusz Stanisław Kopczyński urodził się 18 listopada 1888 r. w Poznaniu, dzieciństwo i młodość spędził w Inowrocławiu. Po ukończeniu tamtejszego gimnazjum, w 1913 r. wstąpił do Seminarium Duchownego

¹ Leszno 2022, ss. 118, seria Cives Nostri, t. 22.

² Alojzy Konior, *Wstęp*, [w:] *Słownik biograficzny Leszna*, t. 1, red. Barbara Głowinkowska, Alojzy Konior, Leszno 2011, s. 7.

w Poznaniu i w 1917 r. otrzymał w Gnieźnie święcenia kapłańskie. Na pierwszą placówkę został skierowany w charakterze wikariusza do parafii pw. św. Mikołaja w Lesznie. Posługa duszpasterska ks. T. Kopczyńskiego w tym mieście zbiegła się w czasie z przełomowymi wydarzeniami końca I wojny światowej i Powstania Wielkopolskiego. Młody kapłan aktywnie zaangażował się w działalność społeczną i narodową, stając się jednym z inicjatorów powołania miejscowego Komitetu Obywatelskiego i Rady Ludowej. Ceną za propolską działalność było ponadpółroczne internowanie przez władze niemieckie. Po odzyskaniu wolności ks. T. Kopczyński poświęcił się m.in. utrwalaniu pamięci o współtowarzyszach zmagani o niepodległość. W 1921 r. opuścił Leszno i po rocznym piastowaniu funkcji sekretarza generalnego Towarzystwa Czytelni Ludowych w Poznaniu został mianowany administratorem projektowanej parafii w Białosłiwie w ówczesnym powiecie wyrzyskim. Doprowadził tam nie tylko do erygowania parafii, ale także wybudował kościół, przyczynił się do zaktywizowania miejscowej wspólnoty, stając się animatorem życia religijnego, społecznego i narodowego. Po ponad 16 latach opuścił Białosłowie, by objąć funkcję administratora parafii w Lubczu koło Rogowa. Tam w lipcu 1940 r. został aresztowany przez Gestapo i ostatecznie osadzony w obozie koncentracyjnym Dachau, gdzie zmarł 5 lutego 1941 r. Jego prochy spoczęły w białosłowskim kościele.

Nie dziwi zatem fakt, że biografia tego kapłana wyszła spod pióra historyka zajmującego się właśnie przeszłością Białosłowa. Wojciech Coblewski, absolwent Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku, nauczyciel i regionalista, jest autorem sporego już dorobku dotyczącego dziejów tej krajeńskiej miejscowości, położonej malowniczo na prawym brzegu środkowej Noteci. Z ważniejszych publikacji wymienić należy *Dzieje Białosłowa od czasów najdawniejszych po rok 2000*³, *Białosłowie w czasach pruskich (1772–1918)*⁴, *Białosłowie w powstaniu wielkopolskim*⁵ czy najnowsze ujęcie monograficzne *Dzieje parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Białosłowie (1923–2023)*⁶. Szkic biograficzny ks. T. Kopczyńskiego, pierwszego proboszcza tej parafii, autorstwa W. Coblewskiego ukazał się już w 2014 r. w formie broszury *Ks. Tadeusz Kopczyński (1888–1941)*.

³ Wojciech Coblewski, *Dzieje Białosłowa od czasów najdawniejszych po rok 2000*, Białosłowie 2000. Drugie wydanie, uzupełnione i rozszerzone, ukazało się dziewięć lat później pod zmienionym tytułem *Dzieje Białosłowa od czasów najdawniejszych do roku 2009*, Białosłowie 2009. Opracowanie jest rozbudowaną wersją wcześniejszej publikacji *Dzieje Białosłowa do roku 1939 (szkic monograficzny)*, Białosłowie 1995.

⁴ *Idem*, *Białosłowie w czasach pruskich (1772–1918)*, Białosłowie 2019.

⁵ *Idem*, *Białosłowie w powstaniu wielkopolskim*, Białosłowie 2021.

⁶ *Idem*, *Dzieje parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Białosłowie (1923–2023)*, Białosłowie 2023.

*Proboszcz i budowniczy kościoła w Białosłiwu*⁷. Omawiana książka stanowi reedycję tego tekstu, w rzeczywistości będąc drugim, minimalnie zmienionym wydaniem wcześniejszej publikacji.

Składa się z sześciu rozdziałów, w których autor kolejno zaprezentował młodość i edukację T. Kopczyńskiego (1888–1917), okres jego pracy duszpasterskiej i narodowej w Lesznie (1917–1921), pełnienie funkcji sekretarza generalnego Towarzystwa Czytelni Ludowych w Poznaniu (1921–1922), działalność w Białosłiwu (1922–1939) oraz wojenne losy (1940–1941), zaś w ostatnim rozdziale przedstawione zostały „duchowe i materialne ślady pamięci” omawianej postaci.

W chronologicznej koncepcji prezentowania przebiegu życia ks. T. Kopczyńskiego pojawiają się jednak pewne luki. Brakuje przede wszystkim scharakteryzowania okresu jego pracy w ostatniej parafii. Co prawda administratorem w Lubczu był zaledwie przez półtora roku (od kwietnia 1939 r. do momentu aresztowania w lipcu 1940 r.), niemniej dokładnie przez taki sam okres (od kwietnia 1921 r. do lipca 1922 r.) pełnił funkcję sekretarza Towarzystwa Czytelni Ludowych, o czym traktuje oddzielny rozdział. Ponadto autor podaje, że T. Kopczyński urodził się w Poznaniu, a następnie, że rodzina Kopczyńskich mieszkała w Inowrocławiu, gdzie Tadeusz uczęszczał do szkoły powszechnej i gimnazjum. Czytelnik pozostaje bez informacji, czy narodziny bohatera w stolicy Wielkopolski były efektem chwilowego pobytu jego matki w tym mieście, czy też jego rodzice mieszkali wówczas w Poznaniu? Jak wynika z kartoteki ewidencji ludności z zasobu poznańskiego Archiwum Państwowego, Roman i Klara Kopczyńscy przeprowadzili się w 1885 r. z Bydgoszczy do Poznania, gdzie mieszkali do 1893 r. A zatem najmłodszy ich syn, Tadeusz, przebywał w Poznaniu do piątego roku życia i co istotniejsze, wyprowadził się stamtąd wraz z rodzicami do Zabrza na Górnym Śląsku⁸. Zmiany miejsc zamieszkania rodziny Kopczyńskich powodowane były zapewne zatrudnieniem Romana w sądownictwie. Ostatecznie Kopczyńscy osiedli w jego rodzinnym mieście – Inowrocławiu.

Autor wspomina, że małżeństwo Romana i Klary doczekało się trójki potomstwa. O ile określanie Tadeusza najmłodszym synem nie budzi zastrzeżeń, o tyle nazywanie jego jedyne go brata (urodzonego w 1887 r.) najstarszym synem może wprowadzać pewną dezorientację, bowiem najstarszą z rodzeństwa była córka Helena (urodzona w 1885 r.).

⁷ *Idem*, *Ks. Tadeusz Kopczyński (1888–1941). Proboszcz i budowniczy kościoła w Białosłiwu*, Białosłowie 2014.

⁸ Archiwum Państwowe w Poznaniu, Akta miasta Poznania, sygn. 14639, Kartoteka ewidencji ludności 1870–1931, k. 654–655.

W przypadku dwóch braci odpowiedniejsze byłoby określenie starszy brat. Warto byłoby również pozbawić go anonimowości, podając jego imię (Zygmunt), tym bardziej w kontekście wzmianki o jego tragicznej śmierci w 1911 r.

Istotnym mankamentem jest również pewna niekonsekwencja w zapisie imion i nazwisk. Autor niekiedy używa samych nazwisk, przy jednocześnie podawaniu nawet podwójnych imion innych postaci. Jest rzeczą zrozumiałą, że czasami nie sposób „rozszyfrować” danej osoby i pozostaje historykowi tylko częściowa jej identyfikacja samym nazwiskiem, ale sytuacja ta nie dotyczy postaci szerzej znanych. I tak, autor informując czytelnika, że na stanowisku sekretarza generalnego Towarzystwa Czytelni Ludowych ks. T. Kopczyński został zastąpiony przez księdza Pyszkowskiego, nie precyzuje, że chodzi o ks. Wacława Pyszkowskiego, późniejszego dziekana generalnego Wojska Polskiego, który funkcję sekretarza generalnego Towarzystwa Czytelni Ludowych pełnił w latach 1922–1924⁹. Podobnie trudności w doprecyzowaniu imion nie stwarza postać niemieckiego generała-majora Hansa von Leppera czy ks. Władysława Cichowskiego, jednego z kapelanów Powstania Wielkopolskiego¹⁰.

Trudniej sprawa przedstawia się ze zidentyfikowaniem dowódcy kompanii 9. Pułku Strzelców Wielkopolskich, która 17 stycznia 1920 r. zajmowała Leszno. Wojciech Coblewski, jak większość autorów opisujących to wydarzenie, ogranicza się jedynie – zapewne za relacjami uczestników – do podania samego nazwiska porucznika Trojanowskiego¹¹.

⁹ Julian Humeński, Jerzy Pietrzak, *Pyszkowski Wacław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, red. Emanuel Rostworowski *et al.*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 520; Wiesław Wysocki, *Pyszkowski Wacław*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. Edward Gigilewicz *et al.*, Lublin 2012, kol. 962.

¹⁰ Warto zwrócić uwagę, że W. Coblewski rozróżnia, iż pamiętną mszę na leszczyńskim rynku 18 stycznia 1920 r. „odprawił kapelan wojskowy ks. Cichowski, a kazanie wygłosił ks. Paweł Steinmetz”, bowiem w opracowaniach pojawiają się informacje przypisujące drugiemu z wymienionych kapłanów również celebrowanie mszy; por. np.: Mirosława Komolka, Stanisław Sierpowski, *Pierwsze lata powojenne. Życie polityczne. Organizacja i rozwój gospodarki*, [w:] *Historia Leszna*, red. Jerzy Topolski, Leszno 1997, s. 220; Eugeniusz Śliwiński, *Południowo-zachodnia Wielkopolska w powstaniu 1918/1919 roku*, Leszno 2019, s. 83.

¹¹ Zob.: Tadeusz Kopczyński, *W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej (17. stycznia 1921 r.)*, Leszno 1921, s. 23; Bronisław Świdorski, *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1928, s. 111; A[nn]a Lipińska, *Z historycznych dni Leszna*, [w:] *10-lecie Leszna 17.I.1920.–17.I.1930.*, Leszno 1930, s. 10; *Szczegóły o wyjściu Niemców*, „Głos Leszczyński”, 16 (1935), 14, s. 3; Aleksander Piwoń, *Leszno w 1920 roku*, „Przyjaciół Ludu”, 27 (2012), 1, s. 18; Krzysztof Handke, *Garnizon Leszno Wojska Polskiego 1920–1939*, Leszno 2015, s. 77; Damian Szymczak, *Adam Ruszczyński – adwokat polskości*, Leszno 2015, s. 41; Janina Halec, *Dr Bronisław Świdorski (1873–1941). Lekarz, społecznik, regionalista*, Leszno 2017, s. 107. Nazwisko podporucznika Trojanowskiego nie pojawia się w najnowszym przyczynku B. Polaka do niepodległościowych początków Leszna, w którym autor podejmuje się m.in. faktograficznego uzupełnienia relacji ks. T. Kopczyńskiego o wydarzeniach z 17 I 1920 r.; Bogusław Polak, *Wojskowe aspekty rewindykacji Leszna w styczniu 1920 roku*, „Rocznik Leszczyński”, 22/23 (2023), s. 128.

Z kolei według Eugeniusza Śliwińskiego, regionalisty specjalizującego się w historii wojskowości, dowódcą wspomnianej kompanii był porucznik Wincenty Trojanowski¹². Tymczasem żołnierze 9. Pułku Strzelców Wielkopolskich wkroczyli do Leszna pod komendą podporucznika Sylwestra Trojanowskiego – późniejszego kawalera Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego Virtuti Militari, kapitana Korpusu Ochrony Pogranicza i ofiary mordu katyńskiego¹³.

Kilkakrotnie w rozdziale dotyczącym pracy ks. T. Kopczyńskiego w Lesznie pojawia się nazwisko Górecki, jednak za pierwszym razem bez imienia – stąd nie wiadomo, czy chodzi o występującego w dalszej narracji Józefa Góreckiego, lokalnego przedsiębiorcę i działacza społecznego, czy też o nie mniej aktywnego w tych samych dziedzinach życia publicznego jego brata Jana. Podobnie, opisując zebranie założycielskie „«nowego» Sokoła”, autor podaje, że „przewodniczył mu dr Świderski”, przy czym zarówno wcześniej, jak i później wymienia z imienia i nazwiska Bronisława Świderskiego. Logiczniejsze byłoby podawanie pełnego

¹² Eugeniusz Śliwiński, *Uroczystości powrotu Leszna do Polski 17–18 stycznia 1920 r.*, [w:] *Wielkopolskie drogi do niepodległości. Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Historie lokalne*, red. Olaf Bergmann, Elżbieta Wojcieszek, Poznań–Warszawa 2018, s. 172; *idem*, *Drogi do Niepodległości – w setną rocznicę powrotu Leszna do Polski*, [w:] *Symposium z okazji 100-lecia niepodległości Leszna 25 listopada 2019. Historia miasta Leszna i wspomnienia*, red. Ewa Szymańska, Krystyna Świgoń, Aleksander Świgoń, Leszno 2019, s. 36; por.: *idem*, *Powrót Leszna do Polski w styczniu 1920 roku*, „Kronika Wielkopolski”, 36 (2008), 4, s. 85; *idem*, *Rewindykacja Leszna i Rawicza w 1920 r.*, „Grot. Zeszyty Historyczne”, 10 (2009), 30, s. 88.

¹³ Gwoli ścisłości należy dodać, że podporucznik S. Trojanowski był nie tyle dowódcą wkraczającej do Leszna kompanii, ile pierwszym komendantem wojskowym miasta. Zajmując Leszno 6 (a nie 1) kompanią II batalionu 9. pułku strzelców wielkopolskich, przemianowanego w lutym 1920 r. na 67. pułk piechoty, dowodził podporucznik Henryk Kajetaniak; zob.: Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie–Rembertowie, Akta personalne i odznaczeniowe, sygn. AP-1769/89/5305, Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny kpt. Sylwestra Trojanowskiego, s. 3; Stefan Konieczny, *Zarys historii wojennej 67-go pułku piechoty wielkopolskiej*, Warszawa 1929, s. 11, 26; Jan Kiński, *Trojanowski Sylwester*, [w:] *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945. Słownik biograficzny*, t. 2: (1914–1921), cz. 2, red. Bogusław Polak, Koszalin 1993, s. 220–221; Mariusz Borowiak, *Kpt. Sylwester Trojanowski*, „Kulisy Gnieźnieńskie”, 3 (1995), 1, s. 5; Kazimierz Banaszek, Wanda Roman, Zdzisław Sawicki, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000, s. 305; *Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, oprac. Jan Kiński *et al.*, Warszawa 2000, s. 652; Jerzy Wultański, *Dzieje 67 Pułku Piechoty*, Brodnica 2003, s. 39, 52; Ludwik Krumrey, *Trojanowski Sylwester (1891–1940)*, [w:] *Powstańcy wielkopolscy... Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918/1919*, t. 6, red. Bogusław Polak, Poznań 2009, s. 202–203; Małgorzata Deszcz, *Trojanowski Sylwester (1891–1940)*, [w:] Janusz Karwat, *Ziemia gnieźnieńska w powstaniu wielkopolskim 1918/1919. Wybrane aspekty z perspektywy 100 lat*, Gniezno 2018, s. 261–262; Jan Klein, Stefan Konieczny, Tadeusz Pietrzykowski, *Historia 67. pułku piechoty (9. pułku Strzelców Wielkopolskich)*, oprac. Przemysław Dymek, Poznań 2023, s. 70–72, 187; *Sylwester Trojanowski*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Sylwester_Trojanowski (dostęp: 29 XII 2023). W przypadku ustaleń E. Śliwińskiego nie chodzi tylko o przypisanie niewłaściwego imienia, bowiem Sylwester Trojanowski, syn Franciszka, urodził się 31 grudnia 1891 r. w Jelitowie koło Gniezna, zaś wspomniany Wincenty Trojanowski to syn Józefa, urodzony 8 stycznia 1899 r. w Lipie koło Szamocina. Korespondencja mailowa autora z E. Śliwińskim, 4 stycznia 2024.

imienia i nazwiska przy pierwszym pojawianiu się danej postaci w toku narracji, bo pozwoliłoby to wyeliminować wątpliwości co do właściwej identyfikacji osób kryjących się jedynie pod samym nazwiskiem. Ponadto W. Coblewski błędnie podaje nazwisko delegata Francuskiej Misji Wojskowej w Poznaniu: „pułkownik Marguet”, zamiast Georges Marquet.

Drobne uchybienia dają się zauważyć również w prawidłowym stosowaniu nomenklatury kościelnej. Nie do końca zrozumiałe jest użyte przez autora określenie „pierwsze święcenia subdiakonatu”. Subdiakoniat w ówczesnym prawie kanonicznym był piątym (po ostiariacie, egzorcystacie, lektoracie i akolitacie) stopniem święceń. Należał co prawda do pierwszych święceń wyższych, ale dziwi fakt, że autor, podając datę dzienną przyjęcia subdiakonatu, zupełnie przemilczał ważniejsze święcenia diakonatu i od razu przeszedł do święceń prezbiteratu. Alumn T. Kopczyński przyjął święcenia diakonatu 15 października 1916 r. z rąk biskupa pomocniczego gnieźnieńskiego Wilhelma Kloskiego¹⁴.

Opisując udział ks. T. Kopczyńskiego w uroczystościach pogrzebowych bohatera narodowego Michała Drzymały, które miały miejsce 29 kwietnia 1937 r. w Miasteczku Krajeńskim, autor dopuścił się anachronizmu pisząc, że „ksiądz Tadeusz Kopczyński był jednym z sześciu celebransów mszy pogrzebowej, której przewodniczył proboszcz miasteczki ksiądz Feliks Niedbał”. Do czasów reformy liturgicznej wprowadzonej przez sobór watykański II prawo kanoniczne nie przewidywało (poza mszą święceń prezbiteratu i episkopatu) koncelebry. Mszę pogrzebową M. Drzymały odprawił ks. Feliks Niedbał, zaś ks. T. Kopczyński mógł co najwyżej uczestniczyć w niej, jednocześnie wygłaszając kazanie.

Ponadto autor w przypadku pojawienia się w toku narracji księży, którzy w późniejszym czasie zostawali biskupami, zaznacza fakt otrzymania przez nich sakry, ale czyni to niekonsekwentnie. O ile w przypadku wspomnienia ks. Antoniego Laubitza czy ks. Michała Kozala pojawia się uwaga, że byli to późniejsi biskupi pomocniczy w Gnieźnie i Włocławku, o tyle już odnośnie ks. Pawła Jedzinka brakuje informacji, że w latach 1915–1918 był biskupem pomocniczym poznańskim. Należy także zwrócić uwagę na brak konsekwencji w stosowaniu wielkich i małych liter np. w nazwach jednostek administracji kościelnej.

Do opracowania życiorysu ks. T. Kopczyńskiego dołączono dwa teksty jego autorstwa, z tą różnicą, że reprint wydanej w 1921 r. broszury

¹⁴ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Akta Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie, sygn. A. Sem. 2, Liber alumnorum Seminarii Arch. Gn. 1848–1922, wpis 1528. W księdze alumnów odnotowano następującą opinię o T. Kopczyńskim: *Indoles et scientiae bonus, mores omnino boni, in cantu vix sufficienter, valet[udo] sufficiens*. [Charakter i wiedza dobre, zachowanie pod każdym względem dobre, w śpiewie ledwie dostatecznie, stan zdrowia wystarczający].

W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej (17. stycznia 1921 r.) stanowi faksymile egzemplarza ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lesznie, z kolei artykuł *Pamięci Bojownika o Leszno* z „Kurjera Poznańskiego” (nr 418 z 11 września 1930, s. 5), poświęcony osobie Adama Ruszczyńskiego, oddano w formie współczesnego przedruku. Być może właściwsze byłoby wydanie tych, skądinąd cennych tekstów, w formie edycji źródłowej, tym bardziej, że ich oryginalne wersje dostępne są w bibliotekach cyfrowych, a wzbogacony o ilustracje tekst broszury *W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej* został opublikowany ze wstępem Stanisława Sierpowskiego w „Roczniku Leszczyńskim” kilkanaście lat temu¹⁵. Ponadto w tekście narracji pojawiają się fragmenty tego dziełka, nie są jednak rzetelnie cytowane, na co autor biografii tym bardziej powinien zwrócić uwagę, gdy w jednej publikacji dostarcza czytelnikowi zarówno tekst źródłowy, jak i opracowanie na nim bazujące. Tym samym w książce W. Coblewskiego pojawiają się dwukrotnie te same słowa przypisywane ks. T. Kopczyńskiemu, lecz w różnym brzmieniu.

Największy niedosyt pozostawia jednak zupełny brak referencyjności, skądinąd bardzo interesującego i rzetelnie zebranego materiału. Niezastosowanie, nawet przy cytatach, przypisów oraz brak bibliografii nie były dyktowane wymogami wydawniczymi serii, bowiem spośród opublikowanych wcześniej dwudziestu jeden tomów *Cives Nostri* tylko jeden – poświęcony królowi Stanisławowi Leszczyńskiemu – również ukazał się w wersji *sauté*: bez przypisów, bibliografii i indeksu. Wszystkie pozostałe tomy były wyposażone przynajmniej częściowo w aparat naukowy¹⁶. Przyjętą przez autora koncepcję publicystyczną mógłby uzupełnić np. wstęp zawierający zarys bazy źródłowej, bowiem publikacja bez wątplenia powstała w efekcie kwerendy nie tylko bibliograficznej, ale i archiwalnej. Jedynie w ostatnim rozdziale autor wspomina o aktach personalnych ks. T. Kopczyńskiego z zasobu Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie.

Tekst omawianej publikacji został bardzo starannie przygotowany pod względem redakcyjnym. Cechuje ją także bogata ikonografia, będąca efektem wieloletnich poszukiwań autora, a książka w niemalże

¹⁵ Tadeusz Kopczyński, *W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej 17 stycznia 1921*, wstęp Stanisław Sierpowski, „Rocznik Leszczyński”, 10 (2010), s. 165–187.

¹⁶ Dziewięć tomów zostało wyposażonych w przypisy, bibliografię i indeksy, sześć tomów miało przypisy i bibliografię, jeden tom bibliografię i indeks, trzy tomy samą bibliografię i jeden tom tylko indeks, a zatem z 21 tomów tylko dwa nie miały bibliografii, sześć nie było opatrzonych przypisami, dziesięć nie miało indeksów. Jak wyartykułował we wstępie do pierwszego tomu redaktor serii *Cives Nostri*, jej założeniem jest „prezentowanie biografii mieszkańców Miasta Leszna i dokonanie analizy ich działalności w formie książek popularnonaukowych, niepozbawionych wprawdzie podstawowego aparatu naukowego, ale skierowanych jednak do szerszego kręgu czytelników”; Piotr Jóźwiak, *Wstęp*, [w:] D. Szymczak, *Adam Ruszczyński...*, s. 8, 10.

ekskluzywnym wydaniu (twarda oprawa, szyty blok) stanowi nie tylko pod względem merytorycznym, ale i wizualnym zachęcającą pozycję dla miłośników historii regionalnej, tak Leszna, jak i północnej Wielkopolski.

Niewątpliwie publikacja autorstwa W. Coblewskiego stanowi cenne uzupełnienie dotychczasowej luki historiograficznej. Spośród członków powołanego w październiku 1918 r. leszczyńskiego Komitetu Obywatelskiego, stanowiącego załączek polskiej władzy w mieście, jedynie ks. T. Kopczyński nie został uwzględniony w *Słowniku biograficznym Leszna*. Poza wspomnianą broszurą z 2014 r. i jej publicystyczną emanacją w opracowaniu tego samego autora¹⁷ oraz artykułami ukazującymi się w lokalnej prasie¹⁸ ks. T. Kopczyński doczekał się jedynie skromnego biogramu autorstwa Leszka Wilczyńskiego w czterotomowym słowniku biograficznym *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894–1919*¹⁹.

Niewielkimi rozmiarami i popularnonaukową formą recenzowana publikacja powinna stanowić zachętę do podobnych opracowań biografii księży okresu międzywojennego, wśród których nie brakowało społeczników, patriotów, męczenników II wojny światowej. Patrząc tylko na parafie dekanatu nakielskiego, w którym ks. T. Kopczyński przepracował większość swojego kapłańskiego życia, na opracowanie w formie podobnych monografii zasługują postaci takich duszpasterzy, jak np. ks. Stanisław Grzęda z Glesna, ks. Ignacy Geppert z Nakła nad Notecią, ks. Mieczysław Buławski z Kosztowa, ks. Józef Smoliński z Morzewa, ks. Leon Kaja z Sadek, ks. Feliks Skrzypiński z Wyrzyska, ks. Karol Glatzel z Krostkowa, ks. Jan Jachecki z Wysokiej czy wspomniany już ks. F. Niedbał z Miasteczka Krajeńskiego, którzy do tej pory doczekali się jedynie haseł słownikowych, okolicznościowych broszur bądź artykułów przyczynkarskich w publikacjach zbiorowych i prasie lokalnej²⁰.

¹⁷ Wojciech Coblewski, *Trzej kapłani, których łączy jedna parafia oraz obozowe cierpienie*, [w:] *Świadkowie wielkiej sprawy Bożej. Problematyka męczeństwa XX i XXI wieku*, red. Mirosław Gogolik, Paweł Hoppe, Poznań 2019, s. 229–232.

¹⁸ *Ksiądz – społecznik*, „Tygodnik Nowy”, 11 (2000), 5, s. 14; *Ku czci księdza*, „Tygodnik Piłski”, 22 (2000), 5, s. 43; Adam Przyborski, *Ksiądz Tadeusz Kopczyński – Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, „Panorama Łobżenicy”, 22 (2012), 11, s. 6. Ostatni z artykułów w skróconej wersji został przedrukowany w opracowaniu tego samego autora: *Krajna. Historia. Miejsca. Ludzie*, Osiek nad Notecią 2014, s. 189–191.

¹⁹ Leszek Wilczyński, *Kopczyński Tadeusz Stanisław (1888–1941)*, [w:] *Księża społecznicy w Wielkopolsce (1894–1919). Słownik biograficzny*, t. 2, red. Leszek Wilczyński, Hieronim Szatkowski, Gniezno 2007, s. 138–139. Niekompletne zestawienie danych z życiorysu ks. T. Kopczyńskiego znajduje się także na stronie projektu internetowego *Wielkopolscy księża od XVIII do XX wieku: Tadeusz Kopczyński*, <http://www.wtg-gniazdo.org/ksieza/main.php?akcja=opis&id=2033> (dostęp: 13 IX 2023).

²⁰ Cenną inicjatywą jest cykl publikacji *Księża Krajny* autorstwa Piotra Tomasza, ukazujący się na portalu internetowym 77400.pl.

Bibliografia

- Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Akta Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie, sygn. A. Sem. 2, Liber alumnorum Seminarii Arch. Gn. 1848–1922.
- Archiwum Państwowe w Poznaniu, Akta miasta Poznania, sygn. 14639, Kartoteka ewidencji ludności 1870–1931.
- Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie, Akta personalne i odznaczeniowe, sygn. AP-1769/89/5305, Akta personalne kpt. Sylwestra Trojanowskiego.
- Banaszek Kazimierz, Roman Wanda, Sawicki Zdzisław, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000.
- Borowiak Mariusz, *Kpt. Sylwester Trojanowski*, „Kulisy Gnieźnieńskie”, 3 (1995), 1, s. 5.
- Coblewski Wojciech, *Białośliwie w czasach pruskich (1772–1918)*, Białośliwie 2019.
- Coblewski Wojciech, *Białośliwie w powstaniu wielkopolskim*, Białośliwie 2021.
- Coblewski Wojciech, *Dzieje Białośliwia do roku 1939 (szkic monograficzny)*, Białośliwie 1995.
- Coblewski Wojciech, *Dzieje Białośliwia od czasów najdawniejszych po rok 2000*, Białośliwie 2000.
- Coblewski Wojciech, *Dzieje Białośliwia od czasów najdawniejszych do roku 2009*, Białośliwie 2009.
- Coblewski Wojciech, *Dzieje parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Białośliwiu (1923–2023)*, Białośliwie 2023.
- Coblewski Wojciech, *Ks. Tadeusz Kopczyński (1888–1941). Proboszcz i budowniczy kościoła w Białośliwiu*, Białośliwie 2014.
- Coblewski Wojciech, *Trzej kapłani, których łączy jedna parafia oraz obozowe cierpienie*, [w:] *Świadkowie wielkiej sprawy Bożej. Problematyka męczeństwa XX i XXI wieku*, red. Mirosław Gogolik, Paweł Hoppe, Poznań 2019, s. 225–237.
- Deszcz Małgorzata, *Trojanowski Sylwester (1891–1940)*, [w:] Janusz Karwat, *Ziemia gnieźnieńska w powstaniu wielkopolskim 1918/1919. Wybrane aspekty z perspektywy 100 lat*, Gniezno 2018, s. 261–262.
- Halec Janina, *Dr Bronisław Świdorski (1873–1941). Lekarz, społecznik, regionalista*, Leszno 2017.
- Handke Krzysztof, *Garnizon Leszno Wojska Polskiego 1920–1939*, Leszno 2015.
- Humeński Julian, Pietrzak Jerzy, *Pyszkowski Wacław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, red. Emanuel Rostworowski *et al.*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 519–521.
- Jóźwiak Piotr, *Wstęp*, [w:] Damian Szymczak, *Adam Ruszczyński – adwokat polskości*, Leszno 2015, s. 8–10.
- Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, oprac. Jan Kiński *et al.*, Warszawa 2000.
- Kiński Jan, *Trojanowski Sylwester*, [w:] *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945. Słownik biograficzny*, t. 2: 1914–1921, cz. 2, red. Bogusław Polak, Koszalin 1993, s. 220–221.

- Klein Jan, Konieczny Stefan, Pietrykowski Tadeusz, *Historia 67. pułku piechoty (9. pułku Strzelców Wielkopolskich)*, oprac. Przemysław Dymek, Poznań 2023.
- Komolka Mirosława, Sierpowski Stanisław, *Pierwsze lata powojenne. Życie polityczne. Organizacja i rozwój gospodarki*, [w:] *Historia Leszna*, red. Jerzy Topolski, Leszno 1997, s. 216–236.
- Konieczny Stefan, *Zarys historii wojennej 67-go pułku piechoty wielkopolskiej*, Warszawa 1929.
- Konior Alojzy, *Wstęp*, [w:] *Słownik biograficzny Leszna*, t. 1, red. Barbara Głowinkowska, Alojzy Konior, Leszno 2011, s. 7–10.
- Kopczyński Tadeusz, *W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej (17. stycznia 1921 r.)*, Leszno 1921.
- Kopczyński Tadeusz, *W pierwszą rocznicę oswobodzenia Ziemi Leszczyńskiej 17 stycznia 1921*, wstęp Stanisław Sierpowski, „Rocznik Leszczyński”, 10 (2010), s. 165–187.
- Krumrey Ludwik, Trojanowski Sylwester (1891–1940), [w:] *Powstańcy wielkopolscy... Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918/1919*, t. 6, red. Bogusław Polak, Poznań 2009, s. 202–203.
- Ksiądz – społecznik*, „Tygodnik Nowy”, 11 (2000), 5, s. 14.
- Ku czci księdza*, „Tygodnik Pilski”, 22 (2000), 5, s. 43.
- Lipińska A[nn], *Z historycznych dni Leszna*, [w:] *10-lecie Leszna 17.I.1920. – 17.I.1930.*, Leszno 1930, s. 5–11.
- Piwoń Aleksander, *Leszno w 1920 roku*, „Przyjacieli Ludu”, 27 (2012), 1, s. 17–31.
- Polak Bogusław, *Wojskowe aspekty rewindykacji Leszna w styczniu 1920 roku*, „Rocznik Leszczyński”, 22/23 (2023), s. 111–130.
- Przyborski Adam, *Krajna. Historia. Miejsca. Ludzie*, Osiek nad Notecią 2014.
- Przyborski Adam, *Ksiądz Tadeusz Kopczyński – Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, „Panorama Łobżenicy”, 22 (2012), 11, s. 6.
- Sylwester Trojanowski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Sylwester_Trojanowski (dostęp: 29 XII 2023).
- Szczegóły o wyjściu Niemców*, „Głos Leszczyński”, 16 (1935), 14, s. 3.
- Szymczak Damian, *Adam Ruszczyński – adwokat polskości*, Leszno 2015.
- Śliwiński Eugeniusz, *Drogi do Niepodległości – w setną rocznicę powrotu Leszna do Polski*, [w:] *Symposium z okazji 100-lecia niepodległości Leszna 25 listopada 2019. Historia miasta Leszna i wspomnienia*, red. Ewa Szymańska, Krystyna Świgoń, Aleksander Świgoń, Leszno 2019, s. 6–40.
- Śliwiński Eugeniusz, *Południowo-zachodnia Wielkopolska w powstaniu 1918/1919 roku*, Leszno 2019.
- Śliwiński Eugeniusz, *Powrót Leszna do Polski w styczniu 1920 roku*, „Kronika Wielkopolski”, 36 (2008), 4, s. 83–88.
- Śliwiński Eugeniusz, *Rewindykacja Leszna i Rawicza w 1920 r.*, „Grot. Zeszyty Historyczne”, 10 (2009), 30, s. 83–92.
- Śliwiński Eugeniusz, *Uroczystości powrotu Leszna do Polski 17–18 stycznia 1920 r.*, [w:] *Wielkopolskie drogi do niepodległości. Powstanie Wielkopolskie 1918–1919. Historie lokalne*, red. Olaf Bergmann, Elżbieta Wojcieszek, Poznań–Warszawa 2018, s. 169–176.

- Świderski Bronisław, *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1928.
- Tadeusz Kopczyński, <http://www.wtg-gniazdo.org/ksieza/main.php?akcja=opis&id=2033> (dostęp: 13 IX 2023).
- Wilczyński Leszek, *Kopczyński Tadeusz Stanisław (1888–1941)*, [w:] *Księża społecznicy w Wielkopolsce (1894–1919). Słownik biograficzny*, t. 2, red. Leszek Wilczyński, Hieronim Szatkowski, Gniezno 2007, s. 138–139.
- Wultański Jerzy, *Dzieje 67 Pułku Piechoty*, Brodnica 2003.
- Wysocki Wiesław, Pyszkowski Wacław, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. Edward Gigilewicz *et al.*, Lublin 2012, kol. 962.